

HASAN GÜLŞAN, *Her Yönüyle: Topsuz-Tüfeksiz Gönüller ve Ülkeler Fatih Pir Hacı Bektaş Velî ve Alevî-Bektaşiliğin Esasları*, İstanbul 1975, 144 Sayfa.

Türklük Bilimi ile uğraşanlar bir kelimeyi, kavramı veya daha geniş anlamda bir meseleyi araştırmaya başladıkları zaman, dibi görünmeyen bir tarihi derinliğe inmek ve çok geniş bir coğrafyada yolculuğa çıkmak mecburiyetindedir. Bilhassa mesele Alevilik gibi bir ucuyla Türklük bilimi diğeriyle İslâmiyet ve komşu kültürlerle ilgiliyse, yaptığınız iş bir kat daha anlam kazanıyor ve giriftleşiyor demektir.

Aleviliği Türklüğün ve İslâmiyet'in dışında düşünme ve düşündürme gayreti içinde olanlar, şüphesiz tarihe karşı vebâl altındadırlar. Çünkü Anadolu Aleviliği, inanç boyutuyla, sanatıyla, edebiyatıyla, düşünce sistemiyle... v.s. Türklük biliminin sahası içindedir. Fakat ne yazık ki konu ile ilgili şimdiye kadar neşredilmiş eserler arasında meseleye böyle bir bakış açısıyla yaklaşan çok az sayıda yayına rastladık. Hal böyle olunca da piyasadaki konu ile ilgili kitaplara karşı okuyucuda birtakım tereddütler oluşmuştur.

Türkiye'nin bilhassa son birkaç yıldır yaşadığı sıkıntılı dönemler ve Türk insanının büyük bir psikolojik baskı altında tutulduğu düşünülürse, Gülşan'ın eserini, insan, eline ilk defa aldığı anda, bugüne kadar yapılan bir çoğu yersiz ve seviyesiz tartışmaların bir parçası olduğu zannına kapılabilir. Oysa Alevî olduğunu tahmin ettiğimiz yazarın, daha ilk sayfadan itibaren konuya tarafsız yaklaşım ve bu yöndeki değerlendirmeleri rahatlatıyor insanı.

Yazar kitabı niçin yazdığını açıkladığı "Sunuş" kısmında meseleyi her türlü kişisel çıkar, dinî nüfuz ve ayırım düşüncesinden uzak olarak, tarafsız, sosyal açıdan açıklama gayesiyle işe başladığını belirtmektedir. Eserin 1975 yılında yayımlandığı ve o dönemde konu ile ilgili neşriyat piyasasındaki eksiklik düşünülürse, önemi daha iyi anlaşılabilir.

Kitap iki bölüm halinde tertip edilmiştir. Birinci bölüm (s. 10-64) Hacı Bektaş Velî'ye ve Bektaşiliğe ayrılmıştır. Ve on üç alt başlıktan oluşmaktadır. Bu bölümde Hacı Bektaş'ın Yesevî terbiyesiyle yetişmesi, Bektaşiliği örgütleyip yayması, eserleri, halifeleri ve edebî kişiliği... v.s. üzerinde durulmuştur. Yazar kitapta yer yer şiir örnekleri de vermiştir. Eserin 67-61'inci sayfaları arasında Merhum "Dede-Baba" Yusuf Ataer'e ait 125 mısralık "Hacı Bektaş Velî Tarihçesi" adlı bir şiir yer almaktadır.

Ayrıca bu bölümde yazar, ispat edici bir delil vermemekle birlikte, Yavuz Sultan Selim'in -küpe taktığı için- Bektaş olduğunu ileri sürmektedir (!) (s. 31). Halbuki bu konuda (burada zikretme gereği duymadığımız) çok değişik rivayetler mevcuttur.

Gülşan, eserin ikinci bölümünü ise yirmi dört alt başlıktan oluşan "Alevî-Bektaşîliğin Esasları" (s. 64-144) konusuna ayırmıştır. Bu bölümde yazar, İslâm mezheplerinin doğuşu, Bektaşîliğin kuruluşu, esasları, dereceleri, sanatı, Kurtuluş Savaşı'ndaki rolü ve Alevî-Bektaşî fıkraları... v.b. gibi konularla birlikte, Alevî törenleri ve ibadetleri hakkında da okuyucuya detaylı bilgi vermektedir.

Yazar, kitabın birçok yerinde Alevî ifadesini, "Şîî (Alevî)" şeklinde kullanmayı tercih etmiştir. Ka-naatimizce bu kullanım yanlıştır. Çünkü Alevîliğin Sünnîlikten ayrılan yönleri olduğu gibi, Şîîlik'ten de ayrılan yönleri vardır. Meselâ, "Şîîlikte Alevî ibadet biçimi olan "Cem" bulunmaz; Alevîliğin temel dayanışma örgütü durumundaki "Yol Kardeşliği" ilkesi yoktur; On iki imam orucu genellikle bulunmaz". Ayrıca bize göre Alevîlik'te bulunan tabiat unsurlarına bağlı inanışların da Şîîlik'te var olma ihtimali çok azdır. Çünkü bunların pek çoğu eski Türk dini olan Şamanizm'den kalmadır.

Yazarın ikinci bölümün "Alevî-Bektaşîliğe İstekli Olanlarda Aranılan Koşullar" (s. 104) alt başlığındaki "Bir erkeğin tarikata alınabilmesi için: Müslüman değilse müslüman olması gerekir." ifadesi dikkat çekicidir. Önce müslüman olmak... demek ki bazı iddiaların aksine Alevîler için "üst kimlik" veya temelde belirleyici unsur İslâmiyet'tir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, Gülşan eserinde çoğu kez tarafsız kalmayı başarabilmiştir. Buna rağmen yer yer hem Hacı Bektaş'a, hem de Alevîlik ve Bektaşîliğe yaptığı klâsik övgü cümleleriyle ilmî olmaktan uzaklaşmıştır. Ayrıca yazarın kitabın hiçbir yerinde dipnot düşmemesi, buna karşılık eserin sonunda "Yararlanılan Eserlerden Bazıları" başlığında yalnızca eser ve yazar adlarını verdiği bir bibliyografya (!) eklemesi büyük bir eksikliklerdir. Yazarın konuya millî bir bakış açısıyla yaklaşması ise sevindiricidir.

Türkiye'de hoşgörüyü ve huzuru arayanlar adına Hasan Gülşan'ı kutluyor, "objektif" ve "uzlaştırıcı" çalışmaların artarak devam etmesini bekliyoruz.

İBRAHİM DİLEK

Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk

Dili ve Edebiyatı Bölümü

Araştırma Görevlisi

* Fuat Bozkurt, *Alevîliğin Toplumsal Boyutları*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1993, 3. Baskı, s. 12.